

PER UN PACTE NACIONAL DE L'AIGUA

1. INTRODUCCIÓ

Hidrològicament parlant, i des del punt de vista administratiu, Catalunya presenta dos àmbits clarament diferenciats:

- a) Les conques dels rius que vessen directament al Mediterrani i les rieres costaneres entre el límit amb França i el riu Sènia, integrades en allò que avui anomenem Conques Internes de Catalunya.
- b) La resta de conques que vessen a la conca hidrogràfica de l'Ebre, així com la petita conca del riu Garona situada a la Vall d'Aran.

Les Conques Internes tenen una superfície aproximada de 16.600 km², amb 634 municipis i uns 6,5 milions d'habitants i una demanda urbana i industrial d'uns 750 hm³/any, que representa el 65% de la demanda total, mentre el 35% restant correspon a la demanda agrícola i ramadera. Els recursos explotables d'aquests territoris representen el 40% del total de Catalunya, respecte dels quals la Generalitat té competències plenes, així com la seva planificació hidrològica.

Les Conques Catalanes vessants a l'Ebre tenen una superfície de 15.300 km², amb 312 municipis i una població lleugerament inferior als 600.000 habitants. En aquest àmbit hidrogràfic la demanda agrícola i ramadera és de 1.800 hm³/any (el 95% del total) i el 5% restant correspon a la demanada urbana. Els recursos explotables d'aquestes conques són del 60% del total de Catalunya, respecte dels quals la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre conserva la seva titularitat i la seva planificació, si bé ha cedit a la Generalitat algunes competències en matèria de gestió.

2. EL PLA DE GESTIÓ DEL DISTRICTE DE CONCA FLUVIAL DE CATALUNYA

Aprovat pel Govern de la Generalitat el 23 de novembre de 2010, vigeix l'actual Pla de Gestió del Districte de Conca Fluvial de Catalunya, que s'estructura en quatre grans eixos:

- 2.1. Millora de la qualitat hidromorfològica i biològica del medi, que comprèn les mesures orientades a assolir un bon estat de l'hàbitat físic i de les comunitats biològiques associades a les masses d'aigua, destacant la prevenció d'inundacions i la implantació de cabals de manteniment. Inversió prevista: 916,9M €.

- 2.2. Millora de la qualitat de les aigües, que integra les mesures que tenen per objecte mantenir una bona qualitat físico-química de l'aigua, mitjançant els tractaments de sanejament i la gestió de la contaminació difusa, destacant el sanejament de les aigües residuals urbanes i industrials. Inversió: 2.510 M €.
- 2.3. Modernització de regadius. Optimització i consolidació dels regadius de les comunitats de regants a tot el territori català, amb la modernització de les xarxes de reg que subministren aigua als regants a peu de finca, fet que permetrà una millor gestió i major sostenibilitat. Inversió: 1.400 M €.
- 2.4. Gestió de la demanda i dels recursos hídrics. Mesures orientades a garantir la disponibilitat d'aigua necessària per a satisfer les demandes que es derivin dels usos actuals i futurs. Inversió: 3.902 M €.

Tot i que el conjunt d'objectius és lloable, la inversió prevista fins el 2015, que puja a 8.728 M €, apareix, a data d'avui, molt lluny de les possibilitats econòmiques, tant del Govern de la Generalitat com de la resta d'actors econòmics implicats. Una tasca urgent és, doncs, la reformulació i nova aprovació del Pla de Gestió sota criteris possibilistes.

3. LES SITUACIONS DE SEQUERA A CATALUNYA

Durant els primers mesos de 2008, Catalunya va patir l'episodi de sequera més important dels últims 60 anys. Gaudim d'un clima mediterrani, amb unes aportacions hídriques irregulars, circumstàncies que generen situacions de sequera, seques que no són únicament l'expressió d'uns condicionants meteorològics de dèficit de precipitacions, sinó també d'un fenomen social definit pel desequilibri entre els recursos d'aigua disponibles i les demandes actuals i les previsible futures.

La sequera no és una situació nova ni puntual. Per referir-nos només als últims anys, 1988 i 1989 van ser dos anys consecutius secs i es va estar a pocs dies d'iniciar restriccions a Barcelona; durant el període 1999-2003, s'encadenen diverses situacions de sequera que generen la promulgació de tres decrets per lluitar en contra seva; a l'any 2005 es produeix una carència extraordinària de pluges que genera tres nous decrets de sequera i, finalment el 2008 la situació de precarietat hidrològica va arribar a tal nivell que en el seu pitjor moment el volum d'aigua als embassaments va arribar al 22% de la seva capacitat, amb un nou decret de sequera vigent fins el 31 de desembre de 2008. És a dir, en 9 anys s'han promulgat 8 decrets de sequera, a un decret per any de mitjana.

En contra d'allò que molts pensaven, la sequera a Catalunya no és un fet conjuntural, sinó que correspon evidentment a una situació estructural. Ara fa més de 27 anys que Catalunya disposa de competències plenes en matèria d'aigües a les seves conques internes (on viuen més del 80% dels catalans) i malauradament, no podem dir que la

nostra autonomia hidrològica hagi estat capaç de resoldre definitivament el problema d'aportació de nous recursos per a l'abastament d'aigua. Hem passat una bona part d'aquest ja llarg període de temps en discussions polítiques inútils sobre quin transvasament resoldria millor el problema (un dia l'Ebre, l'altre el Roine, després el Segre ...) per acabar no fent-ne cap, o bé debatent sobre dos Plans Hidrològics diferents (dessaladores, si, dessaladores, no) , sense que el ciutadà sigui avui capaç de percebre amb claredat per on aniran les solucions definitives ni què significaran respecte el cost de l'aigua i/o l'impacte sobre el medi.

Un factor que ha reduït la demanda d'aigua ha estat, per desgràcia, el tancament de moltes indústries que la necessitaven per als seus processos productius, com succeeix als sectors tèxtil, adoberies, paper, químic, etc. Aquest fet ha alliberat recursos hídrics que abans s'aplicaven a usos industrials i ara han passat a reforçar els abastaments urbans. Això ha permès en molts casos fer front als increments de la demanda urbana d'aigua, generada per l'arribada a Catalunya d'un milió persones provinents de països tercers (de dins i fora de la U.E.)

Al cap i a la fi, el que l'interessa al ciutadà és com es planteja i es resol una situació que representi una millora substantiva de l'actual precària garantia de subministrament d'aigua que avui patim, partint d'una situació actual manifestament millorable: així, mentre a Barcelona i el seu entorn metropolità el ràtio demanda/capacitat de reserves superficials és 1, Madrid disposa d'un ràtio de 0,59 i Marsella de 0,11 (deu vegades més reserves que demandes).

No ens cansarem de repetir-ho. Cal que tothom arribi al convenciment de què en el món de l'aigua no valen les actituds i plantejaments dogmàtics, ni les solucions espontànies i miraculoses i que les solucions d'emergència acostumen a ser costoses i ineficaces. Si el conjunt de la nostra societat arriba a la conclusió de que la veritat hidrològica és, alhora, patrimoni de tots, estem convençuts de què és possible avançar cap a la solució final.

Contràriament, si cadascú es tanca en la seva veritat i dedica la major part dels seus esforços a la desqualificació sistemàtica de l'adversari, si alguns es dediquen a obtenir (o a intentar obtenir) la màxima rendibilitat política de la qüestió, oblidant-ne el benefici comú, el conflicte pot allargar-se i, fins i tot, agreujar-se, i qui en sortirà perdent serà el país en el seu conjunt; és a dir, tots plegats.

La nostra societat ens exigeix a tots (a cadascú en el seu nivell de responsabilitat) que s'arribi a un acord que sigui satisfactori per a tothom. I això és possible i a casa nostra n'hi ha precedents. Efectivament, quan el Govern d'aleshores presentà davant el Parlament de Catalunya a principis del 1990, el Pla Hidrològic de les Conques Internes, es va generar un gran nivell de contestació popular, raó per la qual, tot i la majoria absoluta que en aquells moments donava suport al Govern, aquest va optar per la seva

retirada i el va sotmetre a revisió en una comissió formada per totes les forces polítiques amb representació parlamentària, cadascuna de les quals es va fer assessorar per tècnics de reconegut prestigi. La constitució de la comissió fou aprovada pel Ple del Parlament de 15 de març de 1990 i va finalitzar els seus treballs gairebé dos anys després, substanciant un document, que fou aprovat per unanimitat, en el què s'establiren els criteris sota els quals s'havia de reformular el Pla Hidrològic de les Conques Internes.

4. EL SANEJAMENT A CATALUNYA

La Llei 5/1981, aprovada pel Parlament de Catalunya amb una majoria aclaparadora i sense cap vot en contra, va constituir fonamentalment una llei de planificació i finançament de les aigües residuals, llei basada en els principis d'equitat, solidaritat, de millora progressiva i de rendibilitat, establint-se els mecanismes (inicialment el cànon de sanejament i l'increment de la tarifa de sanejament) mitjançant els quals l'Administració obtindria els recursos destinats al finançament de les obres i la seva explotació i manteniment.

Actualment, la part més important del Pla de Sanejament ja està acabada (a Catalunya tenim ja unes 400 EDAR's del sistema públic), tot i que manquen per construir un bon nombre de petites depuradores corresponents als nuclis de població inferiors a 2.000 habitants.

En tot cas, no podem evitar de considerar que la preocupant situació econòmica de l'Agència Catalana de l'Aigua està produint una disminució considerable dels recursos destinats al manteniment del sistema públic de sanejament. D'aquesta manera, no només s'està desvirtuant el criteri de conciliar ingressos amb despeses de manteniment per part de les entitats explotadores dels diferents sistemes, sinó que s'està abandonant, perillosament, la reposició d'equips, alguns dels quals es troben al límit de la seva vida útil. Tot això degrada la qualitat del servei, que té una traducció immediata en la provocació d'abocaments al medi que no s'ajustin als paràmetres legals exigibles.

D'altra banda, sembla que la intenció de l'Agència Catalana de l'Aigua és traspasar la gestió integral dels sistemes públics de sanejament als ens locals, mitjançant l'atribució a aquests d'una part del cànon de l'aigua actual, que haurien de complementar amb una tarifa o taxa local que servís per fer rendible econòmicament el sistema corresponent.

Un aspecte al que caldrà posar-hi una creixent atenció és l'impacte de les aigües pluvials als nostres rius, als quals són abocades per mitjà dels sobreixidors de les xarxes de clavegueram conjuntament amb les aigües residuals els dies de pluja. Aquest

fenomen passava desapercbut quan les poblacions urbanes no disposaven de depuradores, però actualment genera una forta incidència negativa als nostres rius.

5. EL RÈGIM ECONÒMIC-FINANCER

Com ja s'ha dit, la Llei 5/81 del Parlament de Catalunya va establir el cànon de sanejament com a element per finançar la construcció de les obres del Pla de Sanejament i la seva explotació.

Posteriorment, al març de 1990 es va aprovar la Llei d'Infraestructures Hidràuliques, mitjançant la qual es va crear el cànon d'infraestructura hidràulica, amb l'objectiu d'aportar els mitjans econòmics necessaris per a l'execució de les infraestructures hidràuliques diferents de les de sanejament, ateses les mancances financeres derivades del traspàs de competències de l'Estat en matèria d'aigües produït el gener de 1.986.

Aquest és el moment de recordar que l'aplicació d'aquesta última llei, aprovada pel 82% dels vots en el Parlament de Catalunya, fou objecte d'una forta polèmica batejada fins i tot com a "guerra de l'aigua", que va motivar que milers de famílies catalanes es negaren inicialment al seu pagament i que, finalment, es va resoldre de mala manera. Hauríem de fer tots els esforços possibles per tal d'evitar en el futur immediat la repetició d'episodis de característiques semblants.

Posteriorment, ambdós tributs foren refosos en un únic, el cànon de l'aigua, quina aplicació, igual que els tributs anteriorment esmentats, ha estat del tot insuficient per contenir el dèficit creixent de l'Administració Hidràulica catalana, que ha arribat al voltant de 2.000 milions €, xifra veritablement atterradora que exigirà (està exigint ja) mesures extraordinàries per reduir-lo a límits tolerables, mesures, d'altra banda, que no està del tot clar que el conjunt de la ciutadania estigui disposada a suportar fàcilment, tenint en compte la situació econòmica que viu el país. Aquest cànon castiga injustament els pous particulars situats a zones urbanes destinats al reg, desmotivant encara més la seva escassíssima legalització. La solució no pot ésser la pujada brutal del cànon de l'aigua que s'està generant darrerament: hem d'intentar evitar que la necessària adequació tarifària sigui aprofitada per l'Administració per sufragar dèficits de gestió econòmica precedents.

Molt probablement, a més de dos i a més de tres, tota aquesta disquisició els sonarà a música celestial. En tot cas, estem convençuts (i no som els únics ni els primers en demanar-ho) que un **Pacte Nacional per l'Aigua** pot ser la solució a molts dels problemes que avui té Catalunya en relació amb l'aigua, i que aquest Pacte no únicament és possible, sinó imprescindible. Un Pacte obert, no només a totes les forces polítiques parlamentàries, sinó també (com es va fer amb el Pacte Nacional per l'Habitatge i altres semblants) als agents socials i econòmics més representatius. Un Pacte que hauria de ser el més concret possible i sobre el qual ens permetem proposar

un breu índex de continguts sense cap afany limitatiu. Un Pacte que aportés les eines necessàries per provocar la recuperació de la confiança dels administrats en l'administració que planifica i decideixi el futur del nostre patrimoni hídric, confiança actualment perduda. Aquest fet provoca una enorme pèrdua d'energia creativa que retarda inexorablement les dotacions econòmiques necessàries per a la posada en marxa de solucions efectives als problemes existents en la gestió de l'aigua

1. **Increment de la garantia de subministrament d'aigua.** Hi ha dues vies principals per millorar la garantia del subministrament d'aigua: l'increment de l'oferta i la reducció de la demanda. Durant els últims anys s'ha posat en marxa un programa de construcció de plantes dessaladores, de les quals, les dues inicialment previstes (Blanes 1 i El Prat) podran aportar 70 hm³/any, funcionant a la seva plena capacitat. Amb això, però, no n'hi haurà prou per assolir un ràtio de garantia de subministrament suficient, per la qual cosa es necessitarien noves aportacions complementàries, aportacions que, com a mínim i a nivell d'estudi, podrien venir d'alguns dels transvasaments que darrerament hem tingut sobre la taula (Ebre, Roine), sempre tenint en compte les previsibles conseqüències del canvi climàtic que se'ns ve a sobre.

En tot cas, l'increment de la garantia de subministrament d'aigua passa per la definició d'un model d'explotació dels recursos hídrics existents al país, que s'ha de plantejar a nivell nacional, considerant, si s'escau, l'obtenció de recursos addicionals dels que s'ha de valorar el cost i la disponibilitat futura.

Una curiositat en forma de comentari. L'Estatut d'Autonomia d'Aragó (Llei Orgànica) estableix que la planificació hidrològica concretarà les assignacions, inversions i reserves pel compliment del principi de prioritat en l'aprofitament dels recursos hídrics de la conca de l'Ebre (sic), considerant que la Resolució de les Corts d'Aragó de 30 de juny de 1992 (Pacte de l'Aigua, curiosament) determina una reserva d'aigua per a ús exclusiu dels aragonesos (també sic) de 6.550 hm³/any, exactament el doble del consum anual, tant d'Aragó com de Catalunya, plantejament que ens submergeix en el dubte de que l'Ebre és més aragonès que català (principi de difícil acceptació) o, més probablement, de que els redactors i negociadors de l'Estatut d'Aragó foren bastant més hàbils que els del nostre denostat Estatut per a tanta gent.

2. **Interconnexió de xarxes en alta,** entesa com la implementació de un sistema que permeti, fonamentalment en situacions d'emergència, ampliar l'eficàcia dels elements de conducció d'aigua, i que no s'hauria d'interpretar, en cap cas, com a un procediment d'amagar transvasaments. Justament el contrari: estaríem parlant de cessions temporals de drets d'aigua i de la creació de centres o bancs d'intercanvi de drets d'aigua, les quals, però, no es poden dur a terme sense els elements físics de transport i interconnexió.

La proposta d'interconnexió de les xarxes en alta respon a un criteri de racionalització i eficàcia en la gestió dels recursos. Caldria proposar la redacció d'un protocol d'actuació en cas de sequera que quantifiqués amb precisió orígens, volums i destinacions dels recursos hidràulics a transvasar, de manera que la seva implantació fos automàtica i respongués a criteris objectius i prefixats amb anterioritat a la situació que motiva la seva aplicació.

3. **Pla econòmic financer.** Evidentment, el finançament de tot el conjunt d'infraestructures necessàries no podrà ser dut a terme emprant els recursos financers de la depauperada economia de l'Agència Catalana de l'Aigua, i, en conseqüència, caldrà l'aportació d'importants recursos econòmics. En la línia preconitzada per la Directiva Europea Marc de l'Aigua, i amb el criteri clar i contundent de procurar incrementar sensiblement les línies de claredat i transparència que han de presidir les polítiques de preus de l'aigua, proposem la derogació del vigent cànon de l'aigua i la seva substitució per una nova estructura financera basada en:

- Aportacions del Pressupost de la Generalitat a l'ACA.
- Establiment d'un cànon per a la millora de la qualitat del medi.
- Ingressos derivats del procés de privatització de la gestió d'ATLL.
- Establiment d'un nou cànon específic per la descontaminació de les aigües.
- Establiment d'un cànon per a la modernització dels regadius.

4. **Contundent política d'estalvi d'aigua de regadiu.** El 73% de l'aigua que es consumeix a Catalunya (encara que la majoria es consumeix a les conques catalanes de l'Ebre), correspon als regadius, àmbit en el qual caldrà un esforç molt important en forma d'inversions i ajuts a la pagesia per canviar procediments de reg. Pensem que només un estalvi del 20% d'aigua en els regadius representaria una disponibilitat de recursos molt més important que la que aportaran les noves dessaladores, reduiria l'ús agrícola al 58,4% del total i permetria incrementar en un 154% la disponibilitat per altres usos. El problema es que l'estalvi d'aigua potencial en el regadiu se situa a zones geogràfiques allunyades de les que tenen problemes d'abastament, en d'altres casos com és el conreu d'arròs al delta de l'Ebre un estalvi d'aigua pot plantejar problemes ecològics.

Vist tot això, la política d'estalvi d'aigua de regadiu pot ésser un element important per a la restitució dels recursos hídrics al medi natural, la qual cosa ha de ser considerada com a un actiu de gran valor en el Pacte Nacional per l'Aigua.

- 5. Altres mesures.** Encabim aquí les derivades de l'estalvi d'aigua domèstic, àmbit en el qual la ciutadania de Catalunya ha donat darrerament un clar exemple de civisme. Dir que la conurbació metropolitana de Barcelona s'ha situat a la capçalera europea dels baixos consums d'aigua, tot i que a aquest tipus d'estalvi li resta ja poc recorregut.

La reducció de la demanda d'aigua per a usos industrials també s'ha dut a terme, especialment a la dècada dels anys noranta, i també lamentablement amb el tancament de moltes empreses, o sigui que no cal esperar més reduccions en aquest àmbit.

En canvi, la reutilització de les aigües tractades ha de constituir un dels eixos de l'aprofitament futur de l'aigua, encara que les xifres que utilitza el Govern ens semblen massa optimistes, si tenim en compte el lent creixement d'aquesta reutilització des de l'any 2002 ençà. No obstant, experiències com les del sud de Califòrnia poden donar les claus de com aprofitar adequadament l'aigua depurada que les dues grans EDAR de Barcelona llencen diàriament al mar, fins i tot en períodes de sequera.

No hauríem d'oblidar en aquest capítol la imprescindible reconstrucció de moltes de les nostres xarxes de distribució d'aigua, amb percentatges de consums no facturats que no s'acostumen a prendre en consideració sempre que es parla d'estalvi. Catalunya està plena de municipis amb una extensió territorial important però amb pocs habitants, amb xarxes de distribució molt obsoletes que no es poden substituir per la insuficiència tarifària, xarxes que produeixen malbaratament de recursos de forma significativa i que, en el límit, poden portar al col·lapse del servei. Es podria plantejar l'adopció durant un període limitat d'una política de subvencions per a la millora de les xarxes de distribució en baixa, passat el qual s'implementarien penalitzacions per la gestió ineficient de l'aigua.

- 6. Participació en la gestió de l'aigua.** Els poders públics han de convèncer a la ciutadania, i aquesta també s'ha d'autoconvèncer, de la necessitat de co-responsabilitzar-se en la gestió de l'aigua, entenant aquesta co-responsabilització en la línia del que ha estat tradicional a Espanya des de que, a partir de 1926, es crearen les Confederacions Hidrogràfiques que, amb tant d'entusiasme alguns s'entesten en destruir, a la vegada que, amb igual o superior entusiasme, s'enorgulleixen d'importar d'Europa els mateixos criteris geogràfics de gestió de conques que els europeus ens copiaren.